

DOĞAL GAZ UYGULAMALARI ve DOĞAL GAZ FİYAT TARTIŞMALARI Üzerine Notlar...

*Oğuz Türkyılmaz
Endüstri Mühendisi*

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Doğal Gaz Komisyonu Üyesi

Giriş

Bu yazı, doğal gaz sektöründe gündeme gelen yapısal düzenlemeler ve kamuoyunda yaygın bir biçimde gündeme gelen doğal gaz fiyat tartışmalarını, değerlendirmekte ve bu tartışmalarda gündeme gelmeyen bazı soruların yanıtlarını araştırmaktadır. Yazıda, yararlanılan temel kaynaklar arasında, üyesi olduğum TMMOB Makine Mühendisleri Odalarının çeşitli çalışmaları, açıklamaları ve yine üyesi ve yöneticisi olduğum ve çalışmalarında faal olarak yer aldığım, Makine Mühendisleri Odası Doğal Gaz Komisyonunun TMMOB 2. ve 3. Sempozyumu'na sunduğu bildiriler yer almaktadır.

Doğal Gazla İlgili Tercihlerde Temel Yanlılar

1980'li yıllarda yapılan ilk etüt ve çalışmalarda, önce Trakya'da mevcut doğal gaz kaynaklarından üretilecek gazın bölgesel esaslı olarak elektrik ve gübre üretimi için kullanımı öngörülmüştü. İzleyen yıllarda Rusya'dan doğal gaz ithalatın esas alan politikalarla doğal gazla ilgili tercihler bütünüyle değişmiştir. İthal Rus gazını ileten doğal gaz boru hattı İstanbul-İzmit-Yalova-Bursa-İnegöl-Bozüyük-Eskişehir üzerinden Ankara'ya ulaşmıştır. Bu eksen üzerinde, bir çok sanayi kuruluşuna doğrudan, Bursa, İnegöl, Eskişehir ve Ankara Organize Sanayi Bölgelerinde tesis edilen dağıtım şebekeleriyle, iki yüzü aşkın sanayi kuruluşu, ısınma ve proses amaçlı olarak, doğal gaz kullanmaya başlamıştır. Yine, bu güzergâh üzerindeki, İstanbul, İzmit, Bursa, Eskişehir ve Ankara'da, sayıları 2,5 milyona yaklaşan konut ve işyerinde doğal gaza geçilmiştir. Doğal gaz kullanan sözleşme yapan hanelerin sayısı Tablo 1'de gösterilmiş olup, bu sayı Türkiye de hane halkı sayısının beşte birine ulaşmıştır. Sözleşme yapan ve yakında doğal gaz kullanımına geçecek abonelerin de eklenmesiyle, ülkemizde neredeyse her dört haneden birinde ısınma ve mutfak amaçlı olarak doğal gaz kullanılır hale gelecektir. Sanayide ve kentlerde evsel kullanımda doğal gazın kullanımı sürekli teşvik edilmiş, kömür, gaz, odun vb. katı yakıtlara göre kullanım kolaylığı, fuel-oil vb. sıvı yakıtlara göre çevreyi daha az kirlenmesi vb. etmenlerin yanısıra, doğal gaz kullanımının yaygınlaştırılmak istendiği ilk yıllarda, doğal gaz fiyatlarında aşırı yükselmeler olmamış, KDV uzunca bir süre %1 olarak uygulandıktan sonra, önce %8'e, 2001 yılı içinde ise %18'e yükseltilmiştir. Benzer bir şekilde, elektrik enerjisi üretiminde de aşağıda daha ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere, doğal gaz kullanımına öncelik ve ağırlık verilmiştir. Doğal gaz tüketiminin hızla artışı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tabloda yer alan bilgiler, doğal gaz tüketiminin 13 yıl içinde 27.6 kat arttığını göstermektedir. TMMOB III. Enerji Kongresi'ne Makine Mühendisleri Odası Doğal Gaz Komisyonu tarafından sunulan tebliğde, doğal gaz talep artışı ile ilgili şu değerlendirmeler yer almaktadır. "Önümüzdeki yıllarda doğal gazın elektrik enerjisi üretiminde ve sanayide daha yaygın bir biçimde kullanımının planlanmasından ötürü, doğal gaz talebinin, daha hızlı şekilde artması beklenmektedir." Türkiye'nin 2002-2020 dönemi için BOTAŞ'ın yaptığı doğal gaz talep tahmini aşağıda verilmiştir. 0,0 Doğal gaz tüketiminin 2000 yılına göre, 2005 yılında 3.08, 2000 yılında 3.89, 2020 yılında 5.80 kat artışının planlanmasındaki en büyük etmen; elektrik enerjisi üretiminin, yaygın bir biçimde doğal gaza dayandırılmasıdır. 1999 yılındaki TMMOB II. Enerji Kongresi'ne sunduğumuz tebliğde; BOTAŞ Genel Müdürlüğü'nün o dönemdeki sektörel doğal gaz talep tahminlerine ilişkin bilgiler yer almıştı. Buna göre, 1998'de konut sektörünün %22 olan payı, 2010'da %15'e, 2020'de %12'ye düşüyor, sanayinin payı %19 düzeyinde kalıyor, gübrenin payı %5'ten 2010'da %2'ye, 2020'de %1'e düşüyor, elektriğin payı ise %54'den 2010'da %64'e, 2020'de %68'e çıkıyordu. Tebliğde, bu talep tahmini ile ilgili olarak şu yorum yapılmıştı. "1998-2000 dönemi için yapılan bu talep tahmininde sanayinin doğal gaz talebinin 7.98 kat artmasına karşın, elektrik enerjisi üretimi için doğal gaz talebi 10.54 kat artmaktadır. Elektrik enerjisinin en büyük tüketicisi olan doğal gaz talebini %30'u üzerinde olan bir elektrik enerjisi üretimi amaçlı doğal gaz talep tahmininin mantığı anlaşılabilir değildir. Bu kabuller, üretilecek elektriğin diğer ülkelere mi satılacağı sorusunu akla getirmektedir." Tebliğin sözlü sunuşunda da, BOTAŞ'ın doğal

gaz talep tahminlerinin dayandığı esasların ve kabullerin ilgili taraflarca bilinmediği hususu da belirtilmişti. BOTAŞ'ın güncel talep tahminlerindeki değişiklikler bu açıdan önemlidir. İki yıl içinde, sanayinin sektörel payının aynı kalması öngörüsünden, iki katına çıkması öngörüsüne nasıl ulaşılmıştır? Elektrik enerjisi üretiminin büyük ölçüde doğal gaza dayandırılmasına yönelik politikalara, Odamız ve Elektrik Mühendisleri Odası'ndan gelen eleştirilere kulak verilmez iken, Dünya Bankası'nın "elektrikte sınırsız satın alma, yüksek kar garantisi uygulamalarına" karşı çıkması sonucu; bu alanda politikalar ciddi değişikliklere uğramıştır. İki yıl önce, 2010 yılında 34224 milyon m³ doğal gazın elektrik enerjisi üretiminde kullanımı öngörülmüşken, 2001 yılında sektörel talep tahminlerinde 25413 milyon m³ olarak öngörülmesi, bu değişikliği göstermektedir. Tüketimlerin sektörel dağılımında, elektrik enerjisinin üretiminde kullanılacak doğal gaz tüketiminin toplam tüketim içinde 2000'de %66,6 olan payının; 2005 yılında %50; 2010 yılında ise %46 düzeyinde olması öngörülmektedir. Doğal gazın toplam enerji üretimi içinde payının artmasının yanısıra, toplam elektrik enerjisi içinde doğal gazın payının üçte bir mertebesine yükselmesine yönelik karar ve uygulamaların, ne denli sağlıklı olduğu oldukça tartışmalıdır. Dünyanın diğer ülkelerinde doğal gazın kullanımı içinde elektrik enerjisi üretimi bu denli yüksek bir öncelik almamaktadır. Sonuçta ithal bir enerji kaynağı olan doğal gazın elektrik enerjisi üretimi içindeki payının bu denli yükselmesi rasyonel değildir. Enerji talep tahminlerinin de gerçek talepten fazla olduğu yukarıda değerlendirmeler halen varlığını sürdürmektedir. Bugün kamunun toplam 2500 mw kapasiteli Hamitabat, Ambarlı, Ovakça' da, özel sektörün Marmara Ereğlisi Esenyurt, İzmit, Bursa vb. yerlerden çok sayıda, elektrik enerjisi üretim santralleri "Yap-İşlet" esaslı toplam 4550 MW kapasiteli Adapazarı, Gebze, Ankara, İzmir santralleri, hep doğal gaz yakıtı dayalıdır. Ayrıca, 2734 mw kurulu güce sahip olan ve inşa halinde olan 1100 mw kapasiteyle otoproduktörler de, esas olarak doğal gaz kullanmaktadır. Bütün bu bilgilerin gösterdiği, Türkiye'nin belli başlı kentlerinin, temel sanayilerinin, ve elektrik enerjisi üretiminin doğal gaza bağımlı hale geldiğidir.

Doğal Gaz Talep Tahminleri ve Arz Planlamasında Aksaklıklar

Bugüne değin doğal gaz talep tahminlerinin nasıl bir modelle yapıldığı kamuoyuna açıklanmış değildir. Ülkemiz enerji tüketimi içinde çok önemli bir rolü olan ve neredeyse tamamı ithal edilen kaynak olan doğal gaz talep tahminlerini ne yazık ki bir master plana, enerji sektöründe genel bir talep değerlendirmesine dayalı olarak yapılmamıştır. Bugüne değin doğal gaz talep ve tüketimi tahminleri, esas olan BOTAŞ'ın kabulleri içinde gerçekleşmemiştir. Oysa, talep tahminlerinin başta DPT, ETKB, TEAŞ, uzmanlar ve meslek örgütlerinin katılımıyla oluşturulacak bir Özel İhtisas Komisyonu eliyle yapılması ve enerji sektöründeki genel planlamaya bağlı olması daha doğru olurdu. Paçal olarak yapılan talep ve tüketim tahminleri büyük değişikliklere uğramıştır. Yukarıda değindiğimiz gibi, doğal gaz tüketiminde ağırlığın elektrik tüketimine verilmesi, başta Makine Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri olmak üzere bu çok ulusal kuruluş tarafından eleştiri konusu yapılmıştır. Bu eleştirilerin hiçbiri dikkate alınmaz iken Dünya Bankası ve IMF'nin, enerji projelerinde Hazine Garantisinin kaldırılması yolunda baskıları sonucu, öngörülen doğal gaza dayalı elektrik enerjisi üretim tesisi yatırımlarında bir daralma ve dolayısıyla sektörel tüketim tahminlerinde, elektrik tüketimi için doğal gaz tüketiminde, görece bir azalma olmuştur. Bugün doğal gazda bir arz fazlası olduğu uzmanların yansısı, BOTAŞ yetkililerince de ifade edilmektedir. İran'dan yapılan doğal gaz ithalatı kademeli olarak artarak yıllık 10 milyar m³ kapasitesine ulaştığında, Mavi Akım Projesi sonuçlandığında Rusya'dan Karadeniz üzerinden yapılan ithalat yıllık 16 milyar m³ vardığında, önümüzdeki birkaç yılı içinde 46-47 milyar m³'e ulaşacak olan doğal gaz ithalatında arz fazlası sorunu daha yoğun olacaktır. Üstüne üstlük anlaşmalarda yeralan "AL VEYA ÖDE" maddeleri nedeniyle Türkiye tüketmediği doğal gazın bedelini ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya kalabilecektir. Doğal gaz fiyatı tartışmalarının yarattığı toz duman yukarıda anlatılan tablonun görülmesini engellememelidir.

Doğal Gaz Sektöründe Kamu Etkinliği ve Denetimi Kaldırılıyor, Sektör Serbest Piyasa Kurallarına Göre Düzenleniyor

IMF ve Dünya Bankası'nın 2001 baharında, öncelikle çıkarılmasını istediği 15 adet yasanın arasında elektrik ve doğal gaz sektörlerinin tamamen piyasa koşullarına göre çalışmasını sağlayacak yasalar da bulunmaktaydı. 20.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4626 sayılı, Elektrik Piyasası Yasası'nı, 02.05.2001 tarihinde yürürlüğe giren Doğal Gaz Piyasası Yasası izledi. Doğal Gaz Piyasası Yasasının, ilgili tüm kesimlerin görüşleri alınmadan, IMF ve Dünya Bankası talepleri doğrultusunda acele bir şekilde

yasalaştığı ve bir dizi sakıncalar içerdiği yolundaki Makine Mühendisleri Odası ve TMMOB değerlendirmeleri, bugün diğer bazı kesimlerce de, benimsenmektedir. Nitekim Kojenerasyon Derneği Başkanı Özkan Ağış 12.12.2001 tarihinde Türkiye Enerji Milli Komitesince düzenlenen Doğal Gaz forumunda yaptığı konuşmada bu değerlendirmeye katıldığını belirtmiş ve ilgili kesimlerin görüşleri alınmadan hazırlanan yasaya yönelik eleştirilerini dile getirmiştir. TMMOB III. Enerji Sempozyumu'na Makine Mühendisleri Odası tarafından sunulan "Türkiye'nin Doğal Gaz Temin ve Tüketim Politikalarının Değerlendirilmesi" başlıklı tebliğde Doğal Gaz Piyasası Yasası ile ilgili değerlendirmeleri aktarmakta yarar görüyorum. "Enerji Piyasası Kurumu ve Kurulu, elektrikle ilgili konularda 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasasına, doğal gazla ilgili konularda 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasına göre hareket edecek."

Yasanın Amacı Piyasanın Serbestleştirilmesi

Yasanın amacı, "Doğal gazın kaliteli, sürekli, ucuz, rekabete dayalı esaslar çerçevesinde çevreye zarar vermeyecek şekilde, tüketicilerin kullanımına sunulması için doğal gaz piyasasının serbestleştirilerek mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir doğal gaz piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetiminin sağlanması" olarak tanımlanmaktadır.

Hangi Faaliyetler Serbest Piyasa Faaliyeti Oluyor?

Yasayla, doğal gazın

- Üretim faaliyetlerinin üretim şirketlerince,
- İletim faaliyetlerinin iletim şirketlerince,
- Dağıtım faaliyetlerinin dağıtım şirketlerince,
- Toptan satış faaliyetlerinin toptan satış şirketlerince,
- Depolama faaliyetlerinin depolama şirketlerince,
- İthalat faaliyetlerinin ithalat şirketlerince,

yerine getirilmesi öngörülmüyor. Bu faaliyetlerden yalnızca üretim, piyasa faaliyeti olarak kabul edilmiyor. İletim, dağıtım, toptan satış, depolama, ithalat faaliyetlerinin her biri piyasa faaliyeti olarak tanımlanıyor.

Piyasa Faaliyetlerinde Yatay ve Dikey Bütünleşmeye Sınırlama

Yasanın rekabetin korunması ve geliştirilmesi, bilgi verme ve hesap ayırımı ile ilgili 7. maddesinin, 3. fıkrasında "Doğal gaz faaliyeti yapan herhangi bir tüzel kişi, kendi faaliyet alanı dışında faaliyet gösteren tüzel kişilerden sadece bir tanesine iştirak edebilir. Ancak, ayrı bir şirket kuramaz" denmektedir. Aynı maddede, iştirak edilen tüzel kişide çoğunluk hissedar olma imkanı da önlenmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasında da kurulacak şirketlerin doğal gaz tüketiminin %20'sinden fazlasının satamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu durumda, Karadeniz'de doğal gaz arama çalışmaları yapan, Azerbaycan'da Şah Denizi'nde doğal gaz arama ve çıkarma çalışmalarına katılan kamu kuruluşu TPAO'nun da, %20'den fazla gaz arzına sahip olabileceği durumlarda dahi, %20'den fazla gaz satışı önlenmektedir.

Tüketicilerin Durumu Nasıl Olacak?

Yasaya göre serbest tüketiciler şunlardır:

1. Satın aldığı yıllık doğal gaz miktarı bir milyon metreküpten fazla olan tüketiciler ve kullanıcı birlikleri
2. Elektrik enerjisi üretimi için gaz satın alan şirketler
3. Elektrik ve ısı enerjisi üreten kojenerasyon tesisleri
4. İletim faaliyetlerinde kullanılmak üzere Türkiye'de Doğal Gaz üreten üretim şirketleri.

Ancak, kurul bütün tüketiciler serbest tüketici oluncaya kadar her yıl serbest tüketici olma sınırını yeniden belirleyecektir. Yasa, kullanıcı birliklerini ise "mülkiyetlerindeki dağıtım şebekesiyle üyelerinin doğal gaz ihtiyacını karşılayan organize sanayi bölgeleri ve kooperatifler" olarak tanımlanmaktadır. Yasa yalnızca; serbest tüketicilere, yurt içinde herhangi bir üretim şirketi, ithalat şirketi, dağıtım şirketi veya toptan satış şirketi ile doğal gaz alımı yapma serbestliği tanımaktadır, serbest olmayan tüketici ise doğal gaza kendi kullanımı için dağıtım şirketlerinden almak zorunda olan gerçek ve tüzel kişilerdir. Buna göre, organize

sanayi bölgelerinde bulunmayan ve yıllık tüketimi 1 milyon metreküpten az olan sanayi ve ticari kuruluşlar da, serbest olamayan tüketici statüsündedir ve gazı yerel gaz dağıtım şirketlerinden satın alacaklardır.

Lisans ve Sertifika Alma Zorunluluğu

Yasaya göre doğal gaz sektöründe, piyasa faaliyetlerini yapacak olan kuruluşlar, faaliyetlerine başlamadan önce, her bir faaliyet için ve söz konusu faaliyetlerden birden fazla tesiste yürütülecek olması halinde, her tesis için ayrı ayrı lisans almak zorundadır. Sektörde, yapım ve hizmet faaliyeti vermek isteyen kuruluşlar da, kurumdan sertifika almak zorundadır. Doğal gaz piyasasında faaliyet gösterecek ithalatçı şirket, ihracatçı şirket, iletim şirketi, depolama şirketi, dağıtım şirketi, toptan satış şirketi ve serbest tüketiciler, kurumdan sertifika almış gerçek ve tüzel kişiler ile hizmet ve yapım sözleşmesi imzalayabilir. Doğal gaz sistemiyle ilgili fizibilite, etüt, proje, müşavirlik kontrol denetleme, yapım, servis, bakım, onarım gibi hizmetleri yapacak olanlar da, yapacakları faaliyetler için kurumdan sertifika almak zorundadır. Lisans ve sertifikalar bir defada en az fazla otuz yıl süre ile verilecektir.

Fiyatlar-Tarifeler

Enerji Piyasaları Kurumu'nun, Doğal Gaz Piyasası Yasası'na göre bağlantı tarifeleri, iletim ve depolama tarifeleri, toptan satış tarifeleri, perakende satış tarifelerini onaylama görevi bulunmaktadır. Kurum, bütün tarife türleri için tarifeler yönetmeliği hazırlayacaktır. Hazırlanan yönetmelik esasları doğrultusunda ilgili tüzel kişilerce hazırlanacak ve kurulun görüşüne sunulacaktır. Kurum, bu başvuruları, aynı yılın 31 Aralık tarihini geçmeyecek şekilde inceleyecek ve uygun bulunması halinde onaylanacaktır. Tarife esasları ve limitleri kurumunca, enflasyon ve diğer hususlar göz önünde alınarak yeniden ayarlanabilecektir.

Doğal Gaz Fiyatı Artacak Mı?

Öngörülen piyasa kurgusuna göre, ithalatçı şirket doğal gaz ithal edecek, iletim şirketi yurt içine dağıtacak, toptan satış şirketi ithalatçıdan ve/veya iletim şirketinden satın alacaktır. Dağıtım şirketi ise gazı serbest olmayan tüketicilere satacaktır. Gaz, tüketiciye ulaşıncaya kadar dört-beş el değiştirecektir. Piyasa kurallarına göre her kademedeki faaliyet gösteren şirketlerin amacı da karlarını azamileştirmek olacağı için, doğal gazın kullanıcıya satış fiyatlarının artması beklenebilir.

Kentsel Gaz Dağıtımını Nasıl Olacak?

Yasada doğal gazın şehiriçi dağıtımıyla ilgili olarak "Şehiriçi doğal gaz dağıtım hizmeti, kurum tarafından açılacak ihaleyi kazanan şirkete mahalli doğal gaz dağıtım şebekesinin mülkiyeti de dahil olmak üzere dağıtım lisansı verilir ve şirket o şehirde dağıtım faaliyetlerini gerçekleştirmeye yetkili dağıtım şirketi ünvanı alır" denmektedir. Yasada, kentsel dağıtım şirketine "yetki aldığı şehirde bulunan belediye veya belediye şirketini sermaye koyma şartı aranmadan, yüzde on nisbetinde dağıtım şirketine ortak olmaya davet etmek zorundadır. Bu sermaye oranı, bedeli ödenmek kaydıyla en fazla %10 oranında arttırılabilir" denmektedir. Yasanın geçici maddelerinde BOTAŞ'ın Bursa ve Eskişehir Kentsel Dağıtım İşletmelerinin altı ay içinde özelleştirmek üzere, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na iki ay içinde devrini öngörmektedir. İstanbul, Ankara ve İzmit'teki kentsel gaz dağıtım hizmetlerini veren belediye şirket ve kuruluşlarının da üç yıl içinde kamu hisseleri %20'nin altına düşecek şekilde yeniden yapılandırılması, başaka bir deyişle özelleştirmelerini öngörmektedir.

BOTAŞ'ın Faaliyetleri Sınırlanıyor Mu?

Yasanın yayın tarihinden itibaren 12 aylık süre hazırlık dönemi olarak nitelendiriliyor. Bu süreyi Bakanlar Kurulu bir defaya mahsus olmak üzere altı aya kadar uzatabiliyor. Hazırlık döneminde, şehirlerde Doğal Gaz dağıtım yetkisi alacak şirketlerin ihale usulüyle seçimi, seçilen şirketlerin izin alması ve Bakanlar Kurulu'na sunulması vb. işlemlerin Bakanlık tarafından hazırlanan tebliğe göre BOTAŞ Genel Müdürlüğü'nce yapılması öngörülüyor. Nitekim 12.10.2001 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan tebliğde Şehirlerde Doğal Gaz Dağıtım Hizmeti Vermek Üzere Kurulan Şirketlere İzin Verilmesine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Bundan sonraki aşama bu tebliğe göre ihalelere çıkmasıdır.

Doğalgaz Alım Sözleşmeleri Devri

Yasanın Geçici 2. Maddesiyle BOTAŞ'ın bu yasanın yayın tarihinde son yaptığı ithalat toptan tüketimin

%20'si oranına düşünceye kadar yeni doğal gaz alım sözleşmesi yapamaz, denmektedir. Böylece en geç 2009'da BOTAS'ın ithalattaki payı %20'ye düşene kadar, ithalat lisansı devri için, BOTAS tarafından ihale yapılması öngörülmektedir. Ayrıca, her takvim yılında ihale yoluyla devredilecek miktarın yasanın yürürlüğe girdiği tarihteki alım taahhüdünde bulunulan toplam doğal gaz miktarının %10'undan daha az olamaz denmektedir. Öte yandan, aynı maddede BOTAS'ın mevcut sözleşmelerinin var olduğu ülkeler ile sözleşme süresi sona erinceye kadar "bu ülkelerle hiçbir ithaltçı şirket tarafından yeni gaz alım sözleşmeleri yapılamaz" denmektedir. Bu kurguya göre BOTAS'ın daha uzunca bir süre etkinliğini ve işlevini koruyacağı açıktır. 2009 yılından sonra ise BOTAS'ın faaliyetlerini iletim şirketi olarak sürdürmesi öngörülmektedir. Tüm bu bilgilerin gösterdiği, doğal gaz sektörünün bütün kademelerinin çok hızlı bir biçimde ulus ötesi şirketlerin faaliyetlerine açık hale getirildiğidir. 4646 sayılı yasa tam olarak işlerlik kazanınca, fiyatlar da, "Piyasanın Görünmez Eli" tarafından belirlenecektir. "Piyasanın Görünmez eli" tarafından ülkemizde belirlenen bir çok mal ve hizmetin fiyatınının, beşte biri işsizlikle boğuşan, bir işi olan kesimlerin de düşük ücretlerle yaşam savaşı verdiği ülkemizde erişilmez olduğu gözönüne alındığında, doğal gaz fiyatlarının insanlarımızı yakacağını söylemek mümkündür.

Doğalgaz Fiyatı Tartışmaları

Ocak ayı başında doğal gaz fiyatı tartışmaları yoğun biçimde görsel ve yazılı basında yer aldı. Tartışmaların sonunda BOTAS ve Belediyeler doğal gaz fiyatlarının neden yüksek olduğu konusunda bir diğerini suçlayarak, göstermelik bir indirimle konuyu kapatmaya yöneldiler. 09.01.2002 tarihinde Makine Mühendisleri Odası Başkanı Mehmet Soğancı'nın yapmış olduğu basın açıklamasında sorduğu sorular hala yanıtızsız kalmıştır. Makine Mühendisleri Odası'nın sorduğu sorular nelerdir bir bakalım;

1- BOTAS'ın Açıklaması Gereken Hususlar

- BOTAS'ın gaz alış fiyatları nelerdir?
- Rusya, İran vb. ülkelerle yapılan gaz satın alma anlaşmalarında, "AL VEYA ÖDE" şartı mevcut mudur?
- Talep yetersizliği nedeniyle satılamayan- tüketilemeyen gaz bedelleri, sözleşmedeki "AL VEYA ÖDE" şartı gereğince ülkelere ödenecek midir?
- İthal edilen gaz bedellerinin nakit olarak ödenmesi zorunlu mudur?
- Daha önce Rusya'ya yapıldığı gibi, mal ve hizmet ihracatı ile ödeme yapılması söz konusu olabilir mi?
- BOTAS farklı kaynaklardan farklı fiyatlarla aldığı gazın satış fiyatını nasıl oluşturmaktadır?
- Satış fiyatı içinde gaz alış bedelinin dışında yatırım ve işletme giderlerinin payı ve kâr marjı ne kadardır?
- Niçin gaz ikinci el kârlı olarak devredilmektedir?"

Bu sorulara aşağıdakileri eklemek mümkündür.

- Rusya'dan batı hattı güzergâhı üzerinden yapılan ilave 8 milyar m³ yıllık ithalatta neden 12 USD/bin metreküp fazla fiyat ödenmektedir?
- Doğalgaz talebindeki mevsimsel dalgalanmalarda düzenleyici bir işlev görecektir olan doğal gaz depolama yatırımları (Trakya ve Tuzgölü) neden bu kadar gecikmiştir? TPAO tarafından ihalesine çıkılan Trakya Doğal Gaz Depolama Tesislerinin ihalesinin bile sonuçlanmamış olduğu ve 2 yıllık yapım süresi bulunduğu dikkate alındığında, 2004 den önce devreye alınması mümkün gözükmemektedir. Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Projesi ise henüz yapım değil, mühendislik ve fizibilite aşamasındadır.

Bu durumda, başka ülkelerdeki doğal gaz depolarının kullanılması, ne kadar sağlıklı bir uygulamadır? Makine Mühendisleri Odası, Belediyeler ve Belediyelere bağlı gaz kuruluşlarından aşağıdaki sorulara yanıt vermelerini talep etmişti.

2- Belediyelerin ve Belediyelere Bağlı Gaz Kuruluşlarının Açıklaması Gereken Hususlar

- Belediyeler ve belediyelere bağlı gaz kuruluşlarının gaz satış fiyatları nasıl belirlenmektedir?

- Belediyelerin gaz satış fiyatı hangi bileşenlerden oluşmaktadır?
- Yürürlükteki 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununa göre doğal gaz satışı ile faaliyet gösteren kuruluşların muhasebe ayrıştırılmasına gitmeleri zorunludur.
- Bu zorunlulukta dikkate alındığında, Belediyeler ve bağlı gaz kuruluşlarını da fiyatlarını nasıl oluşturduklarını açıklamaları gereklidir. Örneğin, İGDAŞ ve İZGAZ, sabit hizmet bedeli olarak belirli bir tutar alırken, EGO gaz tüketim bedelinin %5'i gibi bir tutarı neye dayanarak almaktadır.
- Belediyelerin yüksek olduğunu, iddia ettikleri yatırım ve işletme giderlerinin yüksek olmasında, şehir imarsız, alt yapısı yetersiz bölgelerine doğal gaz götürme amaçlı politikalarının, mal ve hizmet alanında, bir bölümü yargıya intikal etmiş "yandaş müteahhitleri zengin etme" uygulamalarının payı yok mudur?"

08.01.2002 tarihinde Dünya Gazetesi'nde yer alan bir habere göre EGO,İGDAŞ ve İZGAZ'ın 1997 Ocak-2001 Aralık döneminde BOTAŞ' ta doğal gaz alış fiyatları ve konutların doğal gaz satış fiyatları aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir. Kuşkusuz doğal gaz fiyatlarındaki artışın sorumluluğunu yalnızca BOTAŞ'a yıkma eğiliminde olan Belediyelerin yukarıdaki bilgilerle ilgili bir açıklama yapma yükümlülüğü de vardır. Makine Mühendisleri Odası 09.01.2002 tarihinde basın açıklamasında yer alan diğer görüşlerde geçerliliğini korumakta ve ilgili kesimlerce yanıtlanmayı beklemektedir. Bu sorulara ek olarak Belediyelere bağlı gaz kuruluşların oldukları sayaç temini, servis hattı yapımını, proje onay vb. hizmet bedellerini maliyetlerini de açıklamalarını talep etmek mümkündür. Ankara da EGO'nun doğal gaz fiyatlarını indirdiğini bildirmesinden hemen sonra 300 dolarlık sayaç bedeline ilave olarak 200 dolar servis hattı bağlantı bedeli talep etmesi nasıl bir uygulamadır? Son olarak basında yerel gaz kuruluşların faturalamada kullandıkları sıcaklık, basınç parametreleri ve düzeltme faktörleri ile ilgili iddialar da yer almıştır. Gaz kuruluşların faturalamada kullandıkları kabuller ve uyguladıkları çarpanlar hususunda kamuoyu bilgilendirilmelidir. Makine Mühendisleri Odası'nın 09.01.2002 tarihli basın açıklamasına devam ediyoruz.

3- Siyasal İktidar Doğalgazda KDV'yi Neden %18'e Yükselttiğini, DoğalGaza Neden ATV Getirdiğini Açıklamalıdır

Bir çok kamusal hizmet gibi doğal gaza da konan yüksek oranlı vergiler, siyasal iktidar için kolay bir vergi tahsili yolu olmaktadır. Doğal gazın yaygınlaştırılmak istendiği ilk yıllarda, %1 olan KDV'nin, doğal gaz tüketicilerinin sayısı arttıktan sonra, önce %8'e, sonra %18'e yükseltilmesi, doğal gaz tüketen 3 milyona yakın doğal gaz abonesinden ve sanayicilerden kolayca peşin vergi tahsilatından başka bir şey değildir. Şimdi de, bugün metreküpte 5000. TL olarak uygulanacak, yarın ise kolaylıkla arttırılacağı belli olan Akaryakıt Taşıt Vergisi uygulamasıyla yeni ilave bir peşin vergi uygulaması daha gündeme gelecektir. Toplanan vergilerin ise bir avuç sermayedar tarafından içi boşaltılan bankalara aktarıldığı ve bir grup rantiyeye faiz olarak ödendiği kamu oyunun malumudur.

4- DoğalGaz Maliyetleri ve Satış Fiyatları Bağımsız Bir Kurul Tarafından Ele Alınmalıdır

Doğal gaz fiyatları, siyasal iktidar ve belediyeler arasında yapılacak pazarlıkla değil, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, Enerji Piyasası Kurulu, BOTAŞ, Belediyeler, TMMOB, TÜRMOB, Tüketici Dernekleri, Sanayi Odaları, Rekabet Kurumu vb. ilgili tüm kesimlerin temsilcilerinin katıldığı bağımsız bir çalışma grubunca incelenmelidir.

Sonuç Olarak Odamız:

1. Şeffaflıktan ve açıklıktan yana olduklarını ifade eden Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve BOTAŞ yetkililerini sözlerinde durmaya ve gerçekten şeffaf ve açık olmaya ve ellerindeki bilgileri meslek örgütleri ve kamuoyu ile paylaşmaya çağırılmaktadır.
2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve BOTAŞ'ın ulusal ölçekte bir enerji planlamasına dayanmaksızın, yıllardır izlenen yanlış politikalarla bugün talepten fazla olan doğal gaz arzıyla ilgili olarak,
  - Doğal gaz alım anlaşması yapılan ülkelerle alış ve ödeme şartlarını yeniden görüşme konusu yapmak,
  - (AL VEYA ÖDE) şartını sözleşmelerden çıkarmak,

- Satın alınan gaz bedelini nakit olarak değil, mal ve hizmet ihraç yoluyla ödenmesini sağlayacak hükümleri sözleşmelere koymak görevi ile karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadır.
3. Doğal Gaz Piyasası KANUNUNA GÖRE Enerji Piyasası Kurulu'nca hazırlanacak olan yönetmelikler vb. mevzuat, "Petrol Platformlarının "çok uluslu petrol ve gaz tekellerinin, AB, Uluslararası Enerji Ajansı vb. kurumlarının direktifleriyle değil, başta meslek odaları ve uzmanlık örgütleri olmak üzere ilgili tüm kesimlerin katılacağı açık, şeffaf, katılımcı süreçlerde hazırlanmalıdır." demektedir.

Makine Mühendisleri Odası'nın yukarıda sıralanan sorularının yanıtlarını vermeden, doğal gaz fiyatlarını indirildiğini iddia etmek, gerçeklerin üstünü örtmeye devam etmek ve yanıltmacaları sürdürmek olacaktır.